Sokszínű

IRODALOM

kiegészítő tananyag

8

DIGITÁLIS VÁLTOZATBAN IS ELÉRHETŐ

Aktiváló kóddal

MOZAIK

Sokszínű

IRODALOM

kiegészítő tananyag

8

Mozaik Kiadó – Szeged, 2019

Stílusirányzatok a Nyugat korában

A 20. század elejének meghatározó stílusirányzatai a szimbolizmus, az impresszionizmus és a szecesszió. Hatottak számos művészeti ágban, és a Nyugat alkotóinak műveit is meghatározták. Az alábbi összeállítás a három stílusirányzat legfontosabb jellemzőit mutatja be.

Impresszionizmus

Előttünk már hamvassá vált az út,
És árnyak teste zuhant át a parkon,
De még finom, halk sugárkoszorút
Font hajad sötét lombjába az alkony:
Halvány, szelíd és komoly ragyogást,
Mely már alig volt fények földi mása,
S félig illattá s csenddé szűrte át
A dolgok esti lélekvándorlása.

(Tóth Árpád: Esti sugárkoszorú – részlet)

2.1. kép • Renoir: *A hinta.* Hogyan jelenik meg a fény és az árnyék a képen?

Az impresszionista művészek a pillanatnyi benyomások (impressziók) megragadására törekedtek.
A festészetben hangsúlyt kap a színek, a fény-árnyék hatások ábrázolása.
Az impresszionista versekre jellemző az erőteljes zeneiség, a szinesztézia gyakori használata, az állóképszerűség.
• *Milyen érzeteket rögzít Tóth Árpád verse? Keressetek a szövegben szinesztéziát!*

Szimbolizmus

Megöl a disznófejű Nagyúr,
Éreztem, megöl, ha hagyom,
Vigyorgott rám és ült meredten:
Az aranyon ült, az aranyon,
Éreztem, megöl, ha hagyom.

(Ady Endre: Harc a Nagyúrral – részlet)

2.2. kép • Simberg: *A sebesült angyal.* A szimbolista festmény középpontjában egy angyallány látható, akit két gyermek visz. Milyen jelentéseket kapcsolnátok az angyal és a gyerekek szimbólumához? Beszéljétek meg!

A szimbolista művészek úgy gondolták, a világ rejtett összefüggések hálózata. Az alkotások középpontjában egy jelkép, szimbólum áll, amelyhez nem kapcsolható egyetlen konkrét jelentés, a mű többféle jelentést sejtet, sugalmaz.
• *Mi mindent jelképezhet a részlet alapján Ady versében a „disznófejű Nagyúr”? Vitassátok meg!*

Szecesszió

Hangtalan röptü baglyok szállnak
Árnyában a nagy fenyőfáknak.
Kidől egy fa, rá nő egy másik
Folyondár repkény körülfonja,
Levélhálóval betakarja,
Gyökérhálóval összevonja.
És nő az erdő – ujra ébred
Halvány-kék elszállt múlt felett,
Százezer szálú forró élet –
Tél mulik – nő a kikelet.

(Czóbel Minka: Az erdő hangja – részlet)

A szecesszió elsősorban a festészetben és az építészetben van jelen. Fontos számára a szépség. Jellegzetes díszítőelemei a növényi motívumok: indák, levelek, virágok. A hullámzó, indázó vonalakat kedveli. A stílusirányzatra jellemző az egyéniség kultusza, az ember egyediségének hangsúlyozása. Fő témái a szerelem, az erotika és a halál.
Az irodalmi szecesszióban szintén megjelennek az irányzat jellemző témái és motívumai. Fontos szerepet kapnak az alakzatok: az ismétlések, a jelzők halmozása.
• *Milyen hangulatot áraszt a vers? Milyen eszközökkel éri el ezt a szerző? Keressetek szecessziós motívumokat, jelzőket a szövegben!*

3.2. kép • Klimt: *A csók.* A kép a szerelmesek eggyé válását mutatja be. Az arany téren és időn kívül helyezi a párt. Milyen jellegzetes díszítőelemek figyelhetők meg a képen?

3.1. kép • A Magyar Ede által tervezett szegedi Reök-palota

3.4–5. kép • Faragó Géza által tervezett reklámplakát 1910 körülről (lent), illetve a szecesszió jegyében készült medál. A stílusirányzat mely jegyei figyelhetők meg a plakáton és a medálon?

3.3. kép • Toroop: *Halál, hol a te győzelmed?*

Fluor, Deego, Halott Pénz, Wolfie, Furcsa Csé, Lábas Viki: Szavak

A *Pilvaker – A szavak forradalma* 2012-ben indult. A kezdeményezés keretein belül népszerű fiatal zenészek dolgozzák át a magyar költészet legismertebb alkotásait, és ezeket be is mutatják március 15-én. Az alábbiakban ezek közül ismerhettek meg egyet.

- *Hogyan jött létre a Pilvaker kifejezés? Mi mindenre utal? Beszéljétek meg!*

Fluor, Deego, Halott Pénz, Wolfie, Furcsa Csé, Lábas Viki

SZAVAK

Én a betűk jóbarátja vagyok, a szó bizalmasa,
fanatikusabb, mint a Wall Street farkasa.[1]
Szavak, csodálatos szavak,
Békítenek, lázítanak.

Kisimítják az éleket,
füljáratban kísértenek.
Eldöntenek egy életet.
Följárnak, mint kísértetek.

Keresi a pontot, keresi a vesszőt,
Hálás érte, ha megdöntöd.
Szárnyalnak, mint a gondolat.
Görnyedve hordanak gondokat.

Szóvirágos az ecset hegye
festenek vele galád istenek.
Gyönyörű világokat jelentenek.
Meghaltál, ha már nincsenek.

Szavak nélkül üres a lap,
halad a kéz, épül az alap.
(Szavak) Dalolnak és dadognak ők.
(Szavak) Gügyögnek, mint a szeretők.

Ölnek és feltámasztanak.
Szavak, szavak, csodálatos szavak.
Ölnek és feltámasztanak.
Szavak, szavak, csodálatos szavak.
Ölnek, békítenek,
Szavak, szavak, csodálatos szavak.
Lázítanak, feltámasztanak,
Szavak, szavak, csodálatos szavak.

[1] *a Wall Street farkasa* • utalás egy 2013-ban készült, az amerikai gazdasági és pénzügyi élet egyik központjában, a Wall Streeten [vól sztrít] játszódó filmre

1. *Gyűjtsétek össze pókhálóábra segítségével, hogy a dalszöveg szerint mire képesek a szavak!*
2. *Értelmezzétek a „Kisimítják az éleket” és a „Följárnak, mint a kísértetek” sorokat!*
3. *Mit jelent a „szóvirág” kifejezés? Miért „galád istenek” festenek vele? Beszéljétek meg!*
4. *Vizsgáljátok meg a szavak által végrehajtható „tetteket”! Melyek tekinthetők pozitívnak, melyek negatívnak? Mondjatok az életből vett példákat! (Pl. mikor döntenek el egy életet?)*
5. *Milyen költői eszközök (szóképek, alakzatok) jellemzőek a szövegre? Mi a szerepük?*
6. *A dalszöveg alapját Juhász Gyula azonos című verse képezi. Szerintetek mely szövegrészek származhatnak a versből? Miért?*

Tudod-e?
A dalszöveg a *Pilvaker* 2016. március 15-i műsorához készült.

Szavak, szavak...

A dalszöveg alapja Juhász Gyula *Szavak* című verse. Témája a szavak hatalma, azt mutatja be, hogyan hatnak ránk, miként befolyásolhatják tetteinket, életünket. Alkalmasak indulatok keltésére és lecsillapítására, megsebezhetünk velük másokat. Teremtő erejük van, szavakból teljes világokat lehet felépíteni, máskor *„dadognak”*, kevésnek bizonyulnak az érzések, gondolatok kifejezésére.

A szövegben megjelenik a hétköznapi szóhasználat. A költői eszközök merítenek a népszerű kultúrából (pl. Wall Street farkasa – hasonlat). **A szöveg egyik fő eszköze a felsorolás,** a vers listaként olvasható, amely a szavak különböző *„tetteit”* mutatja meg. Hatalmuk ellentmondásosságát **az ellentétek** érzékeltetik (pl. békít-lázít, szárnyal-görnyed, öl-feltámaszt). **A dalszöveg ritmusát** a hasonló felépítésű mondatok ismétlődése, **a gondolatritmus adja.**

1. *Nézzétek meg egy közösségi videómegosztó portálon a dalhoz készült videoklipet! Beszéljétek meg a következőkben felvetett szempontok alapján!*
   a) *Hogyan kapcsolható a szavakhoz, szövegek írásához a barkácsolás motívuma?*
   b) *Mely szavak jelennek meg a klipben? Szerintetek miért?*
   c) *Milyen képek fejezik ki, hogy szavakkal befolyásolhatóak vagyunk?*
2. *Mikor „dadognak” a szavak? Valóban mindent képesek elmondani? Beszéljétek meg!*
3. *Képesek-e közelebb hozni az irodalmat a fiatalokhoz az ilyen feldolgozások? Vitassátok meg!*

Az utca művészete

A street art [sztrít árt] (utcaművészet) jellegzetesen városi művészet. Az 1980-as évek elején kezdett elterjedni, hazánkban pedig az 1990-es években jelent meg ez a művészeti forma. A köztéri művészet körébe sorolhatók például a festékszóróval készülő graffitik, a falfestmények, a nem kereskedelmi céllal készült poszterek, a matricák, a szobrok. A művek épületek falán és egyéb köztéri felületeken jelennek meg. Az alkotók így könnyebben tudják megszólítani a közönséget, és üzeneteik sokkal több emberhez juthatnak el, olyanokhoz is, akiket másképpen nem tudnának elérni. A művészek általában névtelenségre törekszenek, illetve gyakran használnak álneveket. Sokan utaznak is közülük, hogy a világ minél több pontján váljanak ismertté alkotásaik.

22.1. kép • Falfestmény. Hogyan értelmezhető a festmény? Szerintetek művészi alkotásnak tekinthetők-e ezek a művek? Vitassátok meg!

1. *Olvassátok el Juhász Gyula Szavak című versét, majd válaszoljatok az alábbi kérdésekre!*
a) Keressétek meg a dalszövegben azokat a sorokat, amelyek nem szerepelnek Juhász Gyula versében! Hogyan kapcsolódnak ezek a megállapítások a 21. századi szerzőkhöz, illetve mai életünkhöz?
b) A vers költői eszközei közül melyek figyelhetők meg a dalszövegben is? Milyen szerkezetbeli hasonlóságok és eltérések vannak a dalszöveg és a Juhász Gyula-vers között?

Szavak, csodálatos szavak,
Békítenek, lázítanak.

Eldöntenek egy életet.
Följárnak, mint a kísértetek.

Szárnyalnak, mint a gondolat.
Görnyedve hordnak gondokat.

Világokat jelentenek.
Meghaltál, ha már nincsenek.

Dalolnak és dadognak ők.
Gügyögnek, mint a szeretők.

Ölnek és feltámasztanak.
Szavak, csodálatos szavak.

2. *Bővítsétek saját soraitokkal a dalszöveget! Szerintetek mire képesek még a szavak? (Kövessétek a dalszöveg formai sajátosságait (ritmus, rím, alakzat)!*

3. *a) A dalszövegekhez hasonlóan születhetnek igényes, szellemes reklámszövegek is. Az alábbiakban két nyugatos szerzőtől olvashattok egy-egy reklámot. Milyen terméket reklámoz a két szöveg? Mi a humor forrása az egyes reklámokban?*
b) Véleményetek szerint mennyiben tekinthető egy jó reklámszöveg művészi alkotásnak? Vitassátok meg!

Önnek mindig hiányzott,
Ha Ditrichstein nem ciányzott[1].

(Kosztolányi Dezső)

Drámát legjobban Sexpír,
poloskát Ditrichstein irt!

(Karinthy Frigyes)

[1] *cián* • rovarirtásra is használt mérgező anyag

4. *Magyarázzátok meg az alábbi kifejezések jelentését!*
- *élesen fogalmaz;*
- *szófecsérlés;*
- *szófukar;*
- *szaporítja a szót*

Tartalomjegyzék

Stílusirányzatok a *Nyugat* korában 2

Csokonai Vitéz Mihály: *Az éj és a csillagok* 4

Kölcsey Ferenc: *Elfojtódás* 6

Vörösmarty Mihály: *Ábránd* 8

Arany János: *Poétai recept* 12

Szabó Lőrinc: *A befagyott Ipolyon* 15

Weöres Sándor: *Galagonya* 18

Fluor, Deego, Halott Pénz, Wolfie, Furcsa Csé, Lábas Viki: *Szavak* 21

Arany János: *V. László* 24

Mikszáth Kálmán: *Szűcs Pali szerencséje* 28

Karinthy Frigyes: *Magyarázom a bizonyítványom* 33

Rejtő Jenő: *A tizennégy karátos autó* 37

Kiadja a Mozaik Kiadó, 6723 Szeged, Debreceni u. 3/B., Telefon: (62) 470-101
E-mail: kiado@mozaik.info.hu • Honlap: www.mozaik.info.hu
Szerkesztők: Árokszállási Ildikó, Matyelka Tímea • Lektorálta: Kertész Józsefné
Felelős kiadó: Török Zoltán
Készült az Innovariant kft.-ben, Szegeden • Felelős vezető: Drágán György
Terjedelem: 4,18 (A/5) ív • Tömeg: 104 g • 2019. július • Raktári szám: MS-2972U